

BAVLJENJE SPORTOM I MALOLETNIČKA DELINKVENCIJA¹

*Prof. dr Danica Vasiljević-Prodanović**

Ass. mr Ljiljana Stevković

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Apstrakt: Sport i fizička aktivnost imaju važnu ulogu u adolescenciji. Mnogi autori naglašavaju da bavljenje sportom može na različite načine doprineti socijalnom razvoju mladih. Bavljenje sportom doprinosi razvoju samostalnosti mlade osobe, povećanju samopouzdanja, jačanju socijalnih veza sa vršnjacima i odraslima koji su uključeni u sportske aktivnosti. Bavljenje sportom ima pozitivan uticaj na kvalitet života, razvoj crta ličnosti, samopoštovanje, razvoj leaderskih sposobnosti, prihvaćenost od strane vršnjaka. Ove koristi se prvenstveno pripisuju socijalno-pedagoškoj ulozi sporta. Neka istraživanja pokazuju da su mladi koji se bave organizovanim sportskim aktivnostima pod manjim rizikom delinkventnog ponašanja. Postoje različita teorijska objašnjenja ove pretpostavke. Zaokupljenost sportom ostavlja manje slobodnog vremena za nestrukturisane aktivnosti, besposličenje i delinkventno ponašanje. Međutim, postoje primeri sportista koji koriste drogu, zloupotrebljavaju alkohol, ponašaju se antisocijalno, vrše nasilnički kriminal. Pojedine sportske aktivnosti mogu da povećaju rizik maloletničke delinkvencije. Neka istraživanja pokazuju da deca koja se bave kontaktnim sportovima ispoljavaju niži stepen moralnog rasuđivanja. Predmet ovog rada je povezanost bavljenja sportom i maloletničke delinkvencije. Rezultati dosadašnjih istraživanja ne pokazuju saglasne nalaze o odnosu između bavljenja sportom i maloletničke delinkvencije. Cilj rada je da se na osnovu pregleda literature u ovoj oblasti dođe do novih saznanja o ovom odnosu i ukaže na mogućnosti primene sporta u prevenciji maloletničke delinkvencije.

Ključne reči: sport, fizička aktivnost, maloletnička delinkvencija, prevencija.

UVOD

Bavljenje sportom i fizičkim aktivnostima je veoma rasprostranjeno i popularno među mladima, i ima veoma značajnu ulogu tokom adolescencije. Prema jednoj široj definiciji, sport predstavlja ljudsku delatnost „koja se ispoljava u obliku kretanja i koja služi zadovoljenju nagona za igrom, očuvanju zdravlja ili povećanju telesnih sposobnosti“ (Kastratović, 2014: 488). Međunarodna povelja o fizičkom vaspitanju, fizičkim aktivnostima i sportu proklamuje fizičke aktivnosti i sport kao jedno od osnovnih ljudskih prava. U članu 2.3 ove povelje se ističe da fizičko vaspitanje, fizička aktivnost i sport mogu pružiti brojne koristi za pojedinca, zajednicu i društvo u celini. Mogu „poboljšati mentalno zdravlje, psihološko blagostanje i sposobnosti pojedinca jačanjem samopouzdanja, samopoštovanja, samoefikasnosti, smanjenjem stresa, anksioznosti i depresije, povećanjem kognitivnih funkcija i razvojem širokog niz veština i osobina, kao što su saradnja, komunikacija, liderstvo, disciplina, timski rad, koji doprinose postignućima tokom učešća i učenja, kao i u drugim aspektima života“ (UNESCO, 2015).

Bavljenje sportom doprinosi održavanju i poboljšanju fizičkog i mentalnog zdravlja, a može na različite načine doprineti i psihosocijalnom razvoju mlade osobe. Eime i saradnici (2013) su predložili konceptualni model „Zdravlje kroz sport“ koji oslikava odnos psihološkog, psihosocijalnog i socijalnog

¹ Ovaj tekst je nastao kao rezultat rada na projektu „Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova efikasnih mera za njegovo suzbijanje i prevenciju“, br. 179044, koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije. Rukovoditeljka projekta je prof. dr Vesna Nikolić-Ristanović.

* vp.danica@gmail.com

domena zdravlja, i njihovu pozitivnu povezanost sa bavljenjem sportom. Pregledom 30 publikacija na temu zdravstvenih efekata bavljenja sportom, autori su izdvojili najčešće nalaze koji se odnose na povećano samopoštovanje i socijalna interakcija, kao i manje simptoma depresije kod mladih koji se bave sportom i fizičkom aktivnošću (Eime et al., 2013). Kroz bavljenje sportom mladi jačaju istrajnost i samokontrolu, uče kako da se suoče sa izazovima i saraduju sa vršnjacima. Istraživanja pokazuju da su mladi koji se bave sportom popularniji i bolje prihvaćeni od strane vršnjaka (Kreager, 2007; Shields & Bredemeier, 1995, prema Spruit, 2017). Postavlja se pitanje da li se benefiti sporta i fizičkih aktivnosti mogu iskoristiti u prevenciji i tretmanu maloletničke delinkvencije.

BAVLJENJE SPORTOM KAO PROTEKTIVNI I RIZIČNI FAKTOR DELINKVENCije

Ne postoje saglasni nalazi o tome da li se bavljenje sportom može smatrati protektivnim faktorom ili faktorom rizika maloletničke delinkvencije. Neka istraživanja pokazuju da su mladi koji se bave organizovanim sportskim aktivnostima pod manjim rizikom delinkventnog ponašanja. Druga upućuju na zaključak da bavljenje sportom predstavlja faktor rizika delinkvencije, a treća grupa nalaza ukazuje da ne postoji nikakva povezanost između bavljenja sportom i maloletničke delinkvencije (Spruit, 2017; Spruit et al., 2016).

Autori koji ukazuju na pozitivnu povezanost sporta i maloletničke delinkvencije objašnjavaju ovu vezu sa različitim teorijskih stanovišta. Prema Hiršijevoj (Hirchi) teoriji socijalnih veza, sport doprinosi *povezanosti* sa osobama koje su uključene u sportske aktivnosti (treneri, sudije, stariji sportisti, vršnjaci) i koje vrše pozitivan uticaj na mladog sportistu; *posvećenost* sportskim aktivnostima pomaže da se mladi uzdrže od devijantnih ponašanja kako ne bi ugrozili svoj status sportiste; poštovanje pravila, vrednosti i normi u sportu doprinosi jačanju *verovanja* u društvene norme; *uljučenost* u sportske aktivnosti ostavlja malo vremena za delinkvenciju. Prema teoriji rutinskih aktivnosti Koena i Felsona (Cohen, Felson), bavljenje strukturisanim aktivnostima poput sporta ograničava vreme i mogućnosti da se mladi uključe u delinkventne aktivnosti. Autori poput Arnolda (1994) smatraju da sport izgrađuje karakter, razvija vrline poput poštenja i osećaja za pravičnost, doprinosi moralnom rasuđivanju sportiste u svakodnevnom životu (Arnold, 1994). Bavljenje sportom povećava samopouzdanje adolescenata, što ih čini manje podložnim negativnom uticaju vršnjaka (Adachi & Willoughby, 2014; Findlay & Bowker, 2009, prema Spruit, 2017).

S druge strane, nalazi nekih istraživanja ukazuju da bavljenje sportom predstavlja faktor rizika delinkventnog ponašanja. Izloženost pritisku ostvarivanja uspeha može da pospeši nemoralno ponašanje, agresivnost kod učesnika, namerno povređivanje protivnika, varanje ili korišćenje nedozvoljenih sredstava kako bi se postigao rezultat. Bavljenje sportom je povezano sa prekomernom upotrebom alkohola, što je posredovano interakcijom u vršnjačkim grupama i navikom korišćenja alkohola za proslavu uspeha u mnogim sportovima (Kwan et al., 2014), što posledično predstavlja faktor rizika delinkvencije. Bredemajer i saradnici su ukazali da deca koja se bave kontaktnim sportovima pokazuju agresivne tendencije i ispoljavaju niži stepen moralnog rasuđivanja (Bredemeier et al., 1986), što predstavlja faktore rizika maloletničke delinkvencije. O'Donel i Barber (2018) su ispitivali povezanost bavljenja sportom i eksternalizovanih ponašanja poput problematičnog ponašanja u školi, sitne delinkvencije i agresivnog ponašanja. Ustanovljeno je da povezanost bavljenja sportom i eksternalizovanih ponašanja zavisi od posrednog faktora, prosocijalnih i rizičnih vršnjaka u sportskom okruženju. Povezanost je pozitivna kada je u sportskom okruženju maloletnik izložen uticaju više vršnjaka sa rizičnim ponašanjem nego prosocijalnih vršnjaka. Nije bilo značajne povezanosti između intenziteta sportskog učešća i eksternalizovanih ponašanja kada je sportsko okruženje obuhvatalo vršnjake umerenog i nižeg stepena rizika (O'Donnell, Barber, 2018).

PREVENCIJA MALOLETNIČKE DELINKVENCije PUTEM SPORTA

Poslednjih decenija kriminolozi sve više razmišljaju o primeni programa prevencije kriminaliteta baziranih na sportskim aktivnostima. Iako prevencija prestupništva nije glavni cilj sporta, bavljenje sportom i organizovanim fizičkim aktivnostima može pomoći u sprečavanju devijantnosti kod dece i omladine (Dimovski, 2015). Merdović i saradnici (2018) smatraju da sportske aktivnosti doprinose prevenciji prestupništva jer ispunjavanje slobodnog vremena maloletnika sportom i rekreacijom umesto dosadom i dokolicom doprinosi razvoju ličnosti i umanjuje prostor za negativne uticaje na mlade.

Sportske aktivnosti su pogodne za korišćenje u okviru tretmana ili preventivnih intervencija jer nemaju stigmatizirajući uticaj (Chamberlain, 2013; Merdović i sar., 2018, prema Dragojlović i sar. 2018).

Nalazi o doprinosu sporta moralnom i socijalno-emocionalnom razvoju mladih ukazuju da se za sprečavanje i tretman internalizovanih i eksternalizovanih problema u ponašanju mogu primeniti intervencija koje sadrže fizičke aktivnosti i sportske elemente ((Boone & Leadbeater, 2006, prema Spruit, 2017), što obuhvata i maloletničku delinkvenciju. Programi prevencije delinkventnog ponašanja i tretmana maloletnih prestupnika su danas rasprostranjeni širom sveta. Ovi programi pružaju mladima prosocijalan način korišćenja vremena u bezbednom rekreativnom okruženju, pri čemu se promovisu vrednosti naučene iz sporta (saradnja, komunikacija, itd.), uz primenu i drugih intervencija (savetovanje, mentorstvo, savladavanje životnih veština, itd.) (Public Safety Canada, 2017). Važan element programa je komunikacija u sportskom okruženju između mladih i odraslih koji mogu da vrše pozitivan uticaj.

U literaturi se navode dve glavne grupe ovih programa: 1) diverzionim programima i 2) programima socijalnog razvoja. U diverzionim programima sport predstavlja sredstvo za odvratanje mladih od devijantnosti. Ideja je da se mladima odvraća pažnja od rizičnog okruženja u kome žive i pruži mogućnost napredovanja kroz angažovanje u sportu. Kod programa socijalnog razvoja sport služi kao „mamac“ koji treba da uvuče mlade u program u okviru kojeg se pruža neka intervencija (obrazovanje, kvalifikacije, učenje životnih veština, mreže podrške, itd.). Programi socijalnog razvoja imaju za cilj osnaživanje mladih pružanjem mogućnosti da se razvijaju u okviru sporta, kao i povećanjem opštih kompetencija (Public Safety Canada, 2017).

Primeri programa zasnovanih na sportu obuhvataju avanturističke programe u prirodi (Velocity Adventure Program - Kanada), programe razvoja liderstva (Leadership and Resiliency Program – Kanada), savladavanje životnih veština i prevencija narkomanije (Life Skills for Youth Crime and Drug Prevention through Sports – UN Office on Drug and Crime), programe učenja borilačkih veština (KICK Im Boxing – Nemačka; Fight for Peace – Velika Britanija), košarke (Midnight Basketball – Italija), programe u okviru institucionalnog tretmana (The 2nd Chance Project – Engleska). Reč je o raznorodnim programima i autori su saglasni da je veoma teško doneti zaključke o njihovoj efektivnosti. Jedan od problema je nedostatak preciznih definicija, pa se pod programima zasnovanim na sportu, pored onih koji uključuju timske i pojedinačne sportove (fudbal, košarka, hokej, plivanje, itd.), smatraju i programi sa nekim sportskim elementima, kao i kampovi u divljini sa različitim sportskim, rekreativnim ili avanturističkim sadržajima. Pojedini autori upozoravaju da je neophodno detaljnije istražiti kakvi su efekti intervencija baziranih na fizičkoj aktivnosti na eksternalizovane poremećaje ponašanja (Chamberlain, 2013; Kelly, 2013; Spruit et al., 2018).

ZAKLJUČAK

Ovaj rada je imao za cilj sticanje novih saznanja o povezanosti bavljenja sportom i maloletničke delinkvencije. Sport i fizičke aktivnosti imaju značajnu ulogu u razvoju adolescenata. Bavljenje sportom i fizička aktivnost pomažu održavanju i poboljšanju fizičkog i mentalnog zdravlja, i doprinose psihosocijalnom razvoju mladih. Međutim, rezultati dostupnih istraživanja ne pokazuju saglasne nalaze o odnosu između bavljenja sportom i maloletničke delinkvencije. Postoje kontroverze da li se bavljenje sportom može smatrati protektivnim ili rizičnim faktorom maloletničke delinkvencije. Brojni programi bazirani na sportu i fizičkim aktivnostima se primenjuju širom sveta u prevenciji i tretmanu maloletničke delinkvencije. Nalazi pojedinih istraživanja ukazuju da treba biti oprezan sa očekivanjima kada je reč o efektima ovih programa. Dalja istraživanja bi trebalo da ispituju efektivnost programa baziranih na fizičkim aktivnostima i sportu u prevenciji i tretmanu maloletničke delinkvencije.

LITERATURA

- Arnold, P. (1994). Sport and moral education. *Journal of Moral Education*, 23, 75-89.
- Bredemeier, B., Shields, D., Weiss, M., & Cooper, B. (1986). The relationship of sport involvement with children's moral reasoning and aggression tendencies, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 8(4), 304-318.
- Chamberlain, M. (2013). Sports-based intervention and youth offending: a diverse tool for a diverse society? *Sport in Society*, 16(10), 1279-1292.
- Dimovski, D. (2015). Prevencija kriminaliteta kroz bavljenje sportom i fizičkom aktivnošću. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 69, 133-151.
- Dragojlović, J., Matijašević-Obradović, J., Mašić, Z. (2018). Uloga sportskih aktivnosti u prevenciji kriminaliteta maloletnika – kao specifične diverzije mere. *Pravni život*, 31(9), 499-509.
- Eime, R., Young, J., Harvey, J., Charity, M., Payne, W. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10, Dostupno na <http://www.ijbnpa.org/content/10/1/98> pristup 5.05.2021.
- Kastratović, E. (2014). Pravna regulativa na nivou EU u funkciji organizovanja i upravljanja u sportu, *Pravni život*, 27(9), 487-499.
- Kelly, L. (2013). Sports-based interventions and the local governance of youth crime and antisocial behavior. *Journal of Sport & Social Issues*, 37, 261-283.
- Kwan, M., Bobko, S., Faulkner, G., Donnelly, P., & Cairney, J. (2014). Sport participation and alcohol and illicit drug use in adolescents and young adults: A systematic review of longitudinal studies. *Addictive Behaviors*, 39, 497-506.
- O'Donnell, A., Barber, B. (2018). Exploring the association between adolescent sports participation and externalising behaviours: The moderating role of prosocial and risky peers. *Australian Journal of Psychology*, 70, 361-368.
- Public Safety Canada (2017). Sports-based crime prevention programs. Research Highlights 2017-H03-CP. Dostupno na <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/2017-h03-cp/index-en.aspx> pristup 7.05.2021.
- Spruit, A., Van Vugt, E., Van der Put, C. Van der Stouwe, T., Stams, G.-J. (2016). Sports participation and juvenile delinquency: A meta-analytic review. *Journal of Youth Adolescence*, 45, 655-671.
- Spruit, A. (2017). *Keeping youth in play: The effects of sports-based interventions in the prevention of juvenile delinquency*. University of Amsterdam, Faculty of Social and Behavioural Sciences. Dostupno na <https://dare.uva.nl/search?identifier=f8543bfb-e611-4ab8-9265-5590a3907763> pristup 9.05.2021.
- Spruit, A., Hoffenaar, P., Van der Put, C., Van Vugt, E.S. (2018). The effect of a sport-based intervention to prevent juvenile delinquency in at-risk adolescents. *Children and Youth Service Review*, 94, 689-698.
- UNESCO (2015). *International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport*. Dostupno na <https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/sport-charter> pristup 7.05.2021.

SPORTS PARTICIPATION AND JUVENILE DELINQUENCY

Danica Vasiljević-Prodanović, Assoc. Prof

Ljiljana Stevković, Asst.

University of Belgrade, Faculty for Special Education and Rehabilitation

Abstract: Sport and physical activity play a significant role in adolescence. Many authors emphasize that doing sport can contribute in different ways to positive social development of youth. Sports participation contributes to youth autonomy, increasing self-confidence, strengthening social bonds with peers and adults involved in sports activities. Sports participation has a positive impact on quality of life, development of personality traits, self-esteem, development of leadership skills, acceptance by peers. Those benefits are primarily attributed to socio-pedagogical role of sport. Some research has shown that youth who engage in organized sports activities have a lower risk of delinquent behavior. There are different theoretical explanations supporting this assumption. Preoccupation with sports lives less time for unstructured activities, idleness, and delinquency. However, there are examples of athletes who use drugs and alcohol, exhibit anti-social behavior, commit violent crimes. Certain sports activities may enhance the risk of juvenile delinquency. Some research has shown that children doing contact sports exhibit lower levels of moral judgment. The subject of this paper is the association between sports participation and juvenile delinquency. Previous research findings are inconsistent about the relationship between sports participation and juvenile delinquency. The aim of this paper is to gain knowledge about this relationship based on a review of the literature in this field, and to point out the possibilities of using sports in juvenile delinquency prevention.

Keywords: sports, physical activity, juvenile delinquency, prevention.